

Choińska-Mika, Jolanta

"Sejm Walny Koronny w latach 1506-1548", Waław Uruszczak, Warszawa 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/1, 207-208

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Większość spośród drukowanych tu zabytków epistolografii (69) pochodzi z okresu maj 1569 — październik 1572. Selekcji dokonano mając na uwadze oddanie najważniejszych wątków jakie zawierają listy Tyczyzna. Chociaż wydawca sumituje się, że komentarze do tekstu są skrótowe, liczą one ponad 50% objętości korespondencji, a i tak nie wszystko dało się objaśnić. Sumituje się też wydawca, że jego tłumaczenie „jest rezultatem kompromisu, tworem anachronicznym i fałszowanym”; konieczne były ingerencje w bardzo złożone językowo teksty. Sądząc, że z poważnych kłopotów wydawca-tłumacz wywiązał się bez zarzutu.

Książkę poprzedza obszerny szkic o Jerzym z Tyczyzna. Wzbogaca on znacznie dotychczasowe biografie Tyczyzna pióra J. Fijałka i L. Hajdukiewicza.

Wątpliwości budzi, ale to może ukłon w stronę nieprzygotowanego czytelnika, brukowanie stale tych samych formuł salutacyjnych i pożegnalnych korespondencji, które poleca pomijać instrukcja wydawnicza.

R. K.

Wacław Uruszcza k, *Sejm Walny Koronny w latach 1506—1548*, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii. Zakład Historii Państwa i Prawa, „Studia nad historią państwa i prawa” seria II, t. XVI, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 273.

Olbrzymia rola sejmu w strukturach ustrojowych, społecznych i politycznych Polski przedrozbiorowej sprawia, że wielu badaczy podjęło i podejmuje nadal próby analizy i historycznej oceny działalności staropolskiego parlamentu.

Celem pracy Uruszcza k a jest przedstawienie w miarę pełnego i szczegółowego obrazu sejmu polskiego w l. 1506—1540. Autor zmierza do ustalenia, jakie było rzeczywiste znaczenie sejmu w badanym okresie, jakie czynniki i wydarzenia wpływały na jego kształt oraz funkcję w państwie. Co w sejmie epoki zygmunto-wskiej było pozostałością piętnastowiecznej tradycji, co zaś elementem nowym?

Ramy czasowe wyznaczają: sejm piotrkowski 1506 (elekcja Zygmunta Jagiellończyka) oraz ostatni z trzech sejmów po rokosz lwowskim, które zamykały pierwszy etap walki politycznej szlachty o egzekucję praw. Walka ta, zdaniem autora, miała najbardziej istotny wpływ na kształt sejmu i jego funkcję w Polsce w pierwszej połowie XVI w. Dążenie szlachty do przekształcenia izby poselskiej w reprezentację szlachecką, zmieniło tradycyjną formę zgromadzenia stanowego, wprowadzając do zasad sejmowania, które powstały, według Uruszcza k a, wcześniej niż 1493—1505, elementy nowe, stopniowo utrwalające się w praktyce.

Materiał prezentowany w pracy można podzielić na kilka części, będących odpowiednikami problemów omawianych przez autora. Część pierwsza obejmuje kwestie szczegółowe związane z organizacją sejmu (król, senat, izba poselska). W następnej przedstawia Uruszcza k a procedurę sejmowania od momentu złożenia sejmu, poprzez sejmiki przedsejmowe i wybór posłów, obrady właściwe sejmu walnego do sejmików posejmowych.

Omawia też dokładnie kompetencje sejmu oraz jego dorobek ustawodawczy w l. 1506—1540, dochodząc przy tym do interesującego wniosku, iż spośród reform podejmowanych na sejmach tego okresu powiodły się te, które odpowiadały dążeniom zarówno monarchii jak i szlachty.

Podstawę źródłową pracy stanowią przede wszystkim produkty działalności sejmowej (m.in. konstytucje, uniwersały, mandaty królewskie, legacje na sejmiki, instrukcje poselskie, propozycje sejmowe), oraz różnego rodzaju przekazy na temat sejmów tego okresu (diariusze, korespondencja, współczesne kroniki).

Praca Uruszczaka, będąca fragmentem szerzej zakrojonych badań nad parlamentaryzmem staropolskim, stanowi wartościowe studium historyczno-prawne, które pozwala na odtworzenie miejsca, jakie zajmował sejm doby zygmunto-wskiej w rozwoju polskiego parlamentaryzmu.

Dodatkową zaletą monografii jest zwięzły styl autora oraz liczne tabele i zestawienia, które pozwalają lepiej zrozumieć prezentowany materiał.

J. Ch.-M.

Ole D e g n, *Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet 1560—1660*, „Skrifter udgivet af Jysk Selskab for Historie” nr 39, Universitetsforlaget i Aarhus, Aarhus 1981 t. I—II s. 458, 402.

Badania regionalne prowadzone są, oczywiście, we wszystkich krajach, jednak „historia lokalna” w jej metodycznie świadomym i szczególnie starannym ujęciu stała się w ostatnich latach domeną Brytyjczyków i Skandynawów. Tamtejsi historycy zapelnili też salę obrad sekcji historii lokalnej na ostatnim Kongresie Historyków Gospodarczych w Budapeszcie w sierpniu 1982 r. i oni wygłaszali na niej referaty. Wynika to zarówno z siły mecenatu miejscowych miłośników historii, jak z przesłanek metodycznych, a mianowicie przekonania, że ujęciom syntetycznym w skali krajowej, statystycznym średnim i dominacji makroekonomiki trzeba przeciwstawić dzieje obserwowane „z głębi”, od strony prostego człowieka. W wielu przypadkach o walorze badań lokalnych decyduje nade wszystko zainteresowanie funkcjonowaniem rodziny, przestępczością i innymi zjawiskami społecznymi, dla których studia szczegółowe są szczególnie potrzebne. Impuls dla pogłębionych badań lokalnych daje wreszcie fakt zachowania się bogatszej niż gdzie indziej podstawy źródłowej.

Miasto Ribe położone jest na zachodnim wybrzeżu południowej Jutlandii. W badanym przez autora okresie miało znaczenie dla eksportu wołów duńskich do Niderlandów: między r. 1596 a 1660 odpięnięto stąd co najmniej 139 tysięcy sztuk bydła. Liczyło ok. 700 domów, jednak autor objął badaniem także otaczający je obszar diecezji Ribe (częściowo) z dziesięciu tysiącami gospodarstw chłopskich i 123 majątkami ziemskimi: 45 do 54 tysięcy mieszkańców około r. 1640.

Wysiłek badawczy podjęty dla przygotowania tej rozprawy doktorskiej (Uniwersytet Odense) jest imponujący: bibliografia obejmuje niemal pół tysiąca pozycji, zaś oprócz archiwów i zbiorów duńskich przeprowadzono poszukiwania w RFN (Gottorp, Hamburg, Lubeka, Stade, Oldenburg, Brema, Getynga — archiwum Kewala, Marburg), Amsterdamie i Londynie. Zagraniczne archiwalia pozwoliły zbadać bliżej zasięg i intensywność handlu morskiego Ribe.

Kolejne rozdziały tomu I omawiają strukturę społeczeństwa Ribe i okolicznych miasteczek oraz wsi regionu następnie zaś poszczególne gałęzie gospodarki. Ścisłej, obszerna część poświęcona sprawom ekonomicznym rozdziela poprzedzając ją rozważania o demografii regionu i jego ukształtowaniu od analizy struktur społecznych. Szczegółowy spis rzeczy ułatwia korzystanie z książki, jednak pokrewne sobie zjawiska są rozrzucone w wielu miejscach: zagadnienia demograficzne są omawiane systematycznie w części 1, w części 3 (tu wiele grup społecznych) i wreszcie w końcowej, czwartej, gdy mowa o trendach w czasie.

W tej ostatniej właśnie części przedstawione zostały sprawy „koniunktury”, a więc zmiany w czasie: ruch cen i płac, trend demograficzny, rozwój gospodarczy. Bardzo zwięzły rozdział końcowy otrzymał ambitny tytuł: „Społeczeństwo renesansu. Próba wyjaśnienia”. W rzeczywistości jest to próba zastosowania do badanego regionu koncepcji kryzysu XVII w. Erica H a b s b a w m a i H. R. T r e v o r